

Bilbao, Kristina, Ane Odria, Ane Berro, Josu Landa
& Beatriz Fernández (ed.). 2022. Euskara Bariazioan / Basque in Variation (BiV) (3. arg.).

UPV/EHUko Argitalpen Zerbitzua.

[Interneten eskuragarri <https://basqueandbeyond.ehu.eus/biv/?h=eu>].

ISBN: 978-84-1319-456-1.

data: 2024-09-26

iv.6. Onuraduna: *-tzako*, *-dako*, *-tako* (v *-tzat*)

Egilea: Irati Huarte

Nola aipatu: Huarte, Irati. (2022). Onuraduna: *-tzako*, *-dako*, *-tako* (v *-tzat*). In Bilbao, Kristina, Ane Odria, Ane Berro, Josu Landa & Beatriz Fernández (eds.), *Euskara Bariazioan / Basque in Variation (BiV)* (3. arg.). UPV/EHUko Argitalpen Zerbitzua. [Interneten eskuragarri: <https://basqueandbeyond.ehu.eus/biv/?o=chapters&id=4&e=29&h=eu>]. ISBN: 978-84-1319-456-1.

Gako-hitzak

-KO postposizioa, onuraduna, postposizioak

Deskribapena

Euskaraz, onuraduna adierazteko *-tzat* postposizioa erabiltzen da bizidunekin. Onuraduna markatzerakoan, aitzinetik-*(r)engentibo* marka agertu behar da (Euskaltzaindia 1985: 297; De Rjik 2008: 113)-*(r)entzat* forma sortuz. Gainera, bertze edozein postposizioarekin gertatzen den bezala, erlaziozko-*ko* postposizioa (Hualde 2003b: 204) ere ager daiteke IS-ren aitzinean, izenlagunaren modifikatzaile gisa:

(1a)	Liburu	hau	zuretzat	da
	liburu	hau.ABS	zu.GEN.DEST	(3ABS).izan
(1b)	Zuretza ko	liburua	ederra	da
	zu.GEN.DEST.REL	liburua.ABS	ederra	(3ABS).izan

Hizkera batzuetan, ordea, *-tza*onuraduna erlaziozko *-kopos*posizioarekin batera ager daiteke IS-rik gabeko testuinguruetan ere. Hizkera hauetako batzuek, gainera, onuraduna markatzeko *-takoedo* *-dako* formak erabiltzen dituzte (Hualde 2003a: 183):

(2)	Liburu	hau	zure tzako/tako/dako	da
	liburu	hau.ABS	zu.GEN.DEST.REL	3SG.ABS.izan

Banaketa dialektala

Onuradunaren *-tzako/dako/tako*aldaera hauek Euskal Herri osoan aurkitzen ahal ditugu (Zuazo 2014). Hasteko, nafar-lapurteraren ezaugarria da, hain zuzen, Lapurdiko mendebalean eman ohi da, Ahetze, Senpere eta Ainhoa inguruan (Zuazo 2014: 133). Baina, horrek ez du erran nahi hizkera horietan *-entz*aterabili ezin daitekeenik, bi aldaerak, *-entz*ateta-*endak*oleihakideak baitira (Epelde 2004b: 284; Zuazo 2014: 138) batez ere euskara batua zabaldu zenetik (Zuazo 2013: 111). Lapurdiz gain, *-endako* Zuberoan ere lekukotzen da Hualdek (2003a: 183) biltzen duen bezala:

(3)	Ogia gūnin gūk kabalentako 'Ogia genuen guk animalientzat'
-----	---

Nafarroan ere bi aldaerak lehia daude, Bortzirietan, Araitz-Betelun, Larraunen, Basaburuan eta Imotzen adibidez (Apalauza 2008: 83; Zuazo 2014: 274), baita Sakanan ere (Zuazo 2010: 80). Ibarra Murillok (2019: 230) nafarreraz hitz egiten du eta berak ere *-endak*oidazten du:

(4)	[...] 25 ezaugarri bateratzaile ez eskusiboen sorta nafarrerarendako hauek dira
-----	--

Horrez gain, mendebaleko hiztunek ere bi formen arteko lehia dute, erraterako, Deba ibarrean eta Durangaldean (Zuazo 2014: 273). Honakoa biltzen dute Agirrebeñak, Sarasuak eta Zenarruzabeitiak (2005: 136-137) Eibarren, izan ere, *-endak*oda bertako aldaera nagusia:

(5)	Ona zala, batetik, Eibarko herrixandako
-----	---

Azkenik, erdialdeko euskalkian ere topatzen ahal da, Goierri aldean batez ere, Legazpin, Zerainen, Seguran eta Zegaman (Zuazo 2014: 273-274). Beasainen, adibidez, *-tzak*oda nagusi nahiz *-tza*t ere erraten den (Agirrebeña eta bertze 2007: 37):

(6)	Sukaldea eta hoi zan festatan, urten behin, inbitatuk getorkiuneako, gonbiatuk, hobeto esanda, ba, haiantzako
-----	--

Datu-basearen emaitzak

Ekialdeko hizkerekin hasiz, Zuazorekin (2014) eta Hualderekin (2003a) bat eginez, Iparraldeko hizkerekin *-ko* darabilte onuraduna egiteko, Larresoron (Lapurdi) eta Urdiñarben (Zuberoa), erraterako. Hala ere, nabarmentzekoa da Ziburuko inkestatuak *-tzathobesten* duela nafar-lapurteraz hitz egiten duen arren.

Euskal Herriko Hegoaldearekin jarraituz, Nafarroan *-tzako/dako/tako* erabiltzen da, adibidez, Baztan eta Erroibar aldean. Erdialdeko bertze hiztunek ere fenomeno hau darabilte, Irunen, Errenterian eta Gipuzkoa erdialdeko bertze herri batzuetan.

Bukatzeko, mendebaleko inkestatu guztiek *-tzako/dako/takonahiago* dute *-tzat* morfemaren ordez: Aramaion (Araba), Bizkaiko kostaldean (Getxo, Lekeitio) eta hegoalderago dauden Gernika edo Otxandio bezalako herrietan. Ondorioz, goitiago aipatu dugun bezala, Euskal Herriko hainbat hizkeratan lekukotzen da onuraduna egiteko forma hau.

Aipamenak

- Apalauza, Amaia. 2008. «Nafarroako ipar-mendebaleko euskara: Imotz, Basaburu Nagusia, Larraun eta Araitz-Betelu». *FLV* 107. 63-104.
- de Rijk, Rudolf P.G.. 2008. *Standard Basque: A progressive grammar*. Cambridge (Mass.): MIT Press.
- Epelde, Irantzu. 2004b. *Larresoroko azterketa. Dialektologia azterketa*. Ph.D. Diss., UPV/EHU.
- Euskaltzaindia. 1985. *Euskal Gramatika: Lehen Urratsak I*. Iruñea: Institución Príncipe de Viana eta Euskaltzaindia. [Reprinted in Euskaltzaindia. 1991]
- Hualde, José Ignacio. 2003a. «Case and number inflection of noun phrases». In José Ignacio Hualde and Jon Ortiz de Urbina (eds.), *A Grammar of Basque*. Berlin: Mouton de Gruyter. 171-187.
- Hualde, José Ignacio. 2003b. «Non-finite Forms». In José Ignacio Hualde and Jon Ortiz de Urbina (eds.), *A Grammar of Basque*. Berlin: Mouton de Gruyter. 196-246.
- Ibarra Murillo, Orreaga. 2019. Muga eta trantsizioa Nafarroako euskal hizkeretan. *RLLCGV XXIV*: 227-251.
- Sarasua, Asier, Aintzane Agirrebeña and Leire Zenarruzabeitia. 2005. *Eibarko euskara. Gure hizketaren doinu eta berbak*. Eibar: Eibarko Udala.
- Zuazo, Koldo. 2010. *Sakanako euskara. Burundako hizkera*. Iruña: Nafarroako Gobernua; Bilbo: Euskaltzaindia.
- Zuazo, Koldo. 2013. *The dialects of Basque*. Reno: University of Nevada.
- Zuazo, Koldo. 2014. *Euskalkiak*. Donostia: Elkar.

eman ta zabal zazu

Universidad
del País Vasco

Euskal Herriko
Unibertsitatea

